

วารสารวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ก้าวผ่านภาพเวลา: บันทึกแห่งใจในสถานการณ์โคโรนาไวรัส

ปริทัศน์หนังสือ (Book Review)

"ก้าวผ่านภาพเวลา": บันทึกแห่งใจในสถานการณ์
โคโรนาไวรัส

ผู้แต่ง : ชมัยภร แสงกระจ่าง

ปีที่พิมพ์ : 2563

จำนวนหน้า : 197 หน้า

ราคา : 260 บาท

บัญชา เตส่วน

ศศ.ม. (ภาษาไทย), อาจารย์

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

Journal of Humanities and Social Sciences

หนังสือรวมบทวีเรื่อง ก้าวผ่านกาฬเวลา ผลงานของชัชฌิมา แสงกระจ่างศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. 2557 บทกวีภายในเล่มเป็นการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสถานการณ์โควิดที่เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมภายในประเทศ รวมถึงสถานการณ์ในต่างประเทศที่ก่อให้เกิดความวุ่นวายของอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนอันเกิดจากสถานการณ์แพร่ระบาดดังกล่าวที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงประเทศไทย ความเคลื่อนไหวของสถานการณ์ทั่วโลกจึงส่งผลกระทบต่อเนื่องกัน

การเขียนบทกวีโดยการใส่ข้อมูลต่างๆ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในรูปแบบอ้างอิงต่อท่ายบทกวียิ่งต่อกย้ำอารมณ์ร่วมที่เห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้นอีกด้วย ชัชฌิมาเริ่มเขียนบทแรกลงในเฟซบุ๊กโดยเริ่มต้นบันทึกด้วยการย้อนอดีตไปในวันวานที่ฉายภาพเคลื่อนไหวของผู้คนที่ใช้ชีวิตชีวา ก่อนที่จะเกิดสถานการณ์โควิดขึ้น ด้วยบทกวีที่ว่า

โลกกำลังรีนเรจันเทิงบันเทิง
โลกคึกคักคนเล่นพลาซ่ากันทั้งหล้า
เงินสะพัดคนสะพรังต่างไปมา
ต่างไม่มีกาลา ณ ที่ใด (20)

ความน่าสนใจของบทกวีบทนี้ก็คือ การฉายภาพให้เห็นโลกที่หดแคบลง ก่อนสถานการณ์โควิดผู้คนในโลกยุคนี้สามารถก้าวข้ามผ่านเส้นกาลเวลาในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกได้อย่างง่ายดาย ชีวิตและผู้คนดูจะเป็นหนึ่งเดียวที่โยงโยถึงกันหมด พลันชีวิตอันรื่นเริงนั้นก็ถูกพลิกกลับไปอีกด้านในบทสุดท้ายว่า

ความระเริงเหลิงลามทุกยามนั้น
ความไม่ซัดคั่นและกดข่ม
เมื่อโลกพลิกอีกด้าน เราพลันลุ่ม
และตกจมลงพลัน ณ วันนี่ (21)

การสร้างภาพย้อนอดีตให้เห็นความมีชีวิตชีवादักกลับมาสู่ภาพปัจจุบันหลังจากที่โควิดเข้ามาในประเทศไทยแล้ว ได้เชื่อมโยงต่อกับบทกวีเรื่องต่อมาที่บันทึกอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนเมื่อแรกเริ่มที่รู้จักโควิดว่ามันไม่ใช่ความตระหนกตื่นกลัว มันเป็นมายาภาพที่ทำให้ผู้คนรู้สึกถึงความธรรมดา แม้ชัชฌิมาจะใช้อุปลักษณ์กองทัพกับโควิด แต่ก็ลดระดับความรุนแรงด้วยจำนวนที่ “น้อย” และกริยาท่าทางของกองทัพที่ “ขึ้นข้อย” โควิดจึงดูเหมือนเป็นเรื่องไกลตัวและไม่รุนแรงแบบสงครามที่โหมกระหน่ำเข้ามาทำลายล้าง แต่มันค่อยๆ ทยอยสลายภาพเมื่อมันเคลื่อนเข้ามาใกล้ด้วยคำว่า “พริบตา” ที่เราเห็นความเปลี่ยนแปลงแบบรวดเร็ว นั่นมันคือบทบันทึกอารมณ์ของมวลมนุษยชาติที่มีต่อการแพร่ระบาดของโควิด

เธอปลอมตนปลอมใจมาไกลโพ้น
เรายินเสียงตะโกน หนี หนี หนี
มันมาแล้ว มันมาแล้ว จงหลบลิ้ หวังยังว่ามันจะไม่มา
มันส่งเหล่าทัพหน้ามาแต่น้อย
ดูขึ้นข้อยเชื่องเชื่องไม่เชื่องกล้า
แต่นิสัยโควิดติดมายา
เพียงพริบตาวิบหนึ่งก็ถึงพลัน (22)

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่าบทกวีเล่มนี้เป็นบันทึกชีวิตของผู้คนในสังคมทั้งในระดับสังคมและระดับปัจเจก เมื่อมุ่งมองไปที่นักเขียนซึ่งเป็นชนชั้นกลางของสังคมการบันทึกเรื่องราวของกลุ่มนี้จึงมีปริมาณค่อนข้างมากกว่าชนชั้นอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ในฐานะนักเขียนที่มีบทบาทหนึ่งในการบันทึกเรื่องราวของสังคม ชัชฌิมาก็ไม่ได้มองข้ามบทบาทของชนชั้นอื่น คนตัวเล็กตัวน้อยหรือแม้กระทั่งสัตว์ก็ไม่ได้ถูกละเลยหรือมองข้ามไป จึงอาจกล่าวได้ว่าบทกวีเล่มนี้ได้บันทึกเรื่องราวของชนชั้นอื่นๆ ในสังคม

ด้วยความเข้าใจถึงปัญหาว่าปัญหาของแต่ละคนก็ยิ่งใหญ่ในสถานการณ์ของตนเองเสมอ

สมัยกรบันทึกเรื่องราวการอยู่บ้านของชนชั้นกลาง ตั้งแต่กิจกรรมไปจนถึงความรู้สึกของคนกลุ่มนี้ตั้งแต่การอ่านหนังสือการปลูกต้นไม้ ฟังข่าว ดูนกดูแมว ออกกำลังกายดูหนังฟังเพลง การทำอาหารกินเองการปรับตัวของการสื่อสาร การประชุมด้วยออนไลน์ การเรียนการสอนออนไลน์ สิ่งที่ไม่เคยคิดจะทำในสถานการณ์ปกติ น้ำหนักที่ขึ้นเพราะการเคลื่อนไหวร่างกายที่น้อยลง สมัยกรบันทึกแม้แต่อารมณ์การตระหนกและหวาดกลัวของผู้คนในช่วงเวลาดังกล่าวว่าจะติดโควิด เมื่อต้องออกจากบ้านไปไหน จนสับสนกับอาการที่เกิดขึ้นจนพาลให้คิดว่าตนเองเป็นโควิดไปแล้ว

การหยุดอยู่กับบ้านของชนชั้นกลางนั้นไม่ได้ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกับคนรากหญ้าที่มีรายได้จากการทำงานรับจ้างรายวัน ดังนั้นมุมมองต่อปัญหาจึงแตกต่างกัน ปัญหาของคนชั้นกลางก็คือใจที่สับสนกระวนกระวายที่ร่างกายต้องยึดโยงติดอยู่กับบ้าน ไม่ได้เดินทางไปไหนมาไหนได้อย่างเสรีเช่นสถานการณ์ปกติ ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการรณรงค์ให้อยู่บ้าน เพื่อช่วยลดจำนวนผู้คนในสถานที่ต่างๆ ลง อันจะส่งผลให้การแพร่กระจายของเชื้อลดลง ผู้คนที่เคยใช้ชีวิตกับความวุ่นวายมาตลอดจึงอดรทหนอยู่กับที่ได้อย่างยิ่ง สมัยกรจึงพยายามที่จะชี้แนะให้อยู่กับตัวเองว่า

อยู่คนเดียวคืออยู่ในใจเรา
ได้กล่อมเกลารมณให้หัดนิ่ง
ได้หัดละสมบัติได้ตัดทิ้ง
ได้เย็นนิ่งเนิบช้า สบายใจ35

หรือในเรื่อง “หน้ากาก” ที่ให้ใช้วิกฤติเป็นโอกาสโดยการมองว่า

เป็นโอกาสอยู่เงียบระวังตน
เป็นโอกาสทำกุศลบุญใหญ่
คือเข้าเงียบอยู่เงียบอยู่ข้างใน
เหมือนสวมหน้ากากให้หัวใจเรา 43

การหยุดอยู่กับบ้านนั้นสมัยกรถือว่าเป็นโอกาสแห่งการเรียนรู้ การที่โลกเดินช้าและการจำกัดพื้นที่ให้เคลื่อนไหวทำให้เราเรียนรู้โลกในมุมที่เราไม่เคยเห็น แม้กระทั่งมดเดิน ไปไม่มีที่หึงงอ เราได้สังเกตและเรียนรู้สิ่งเหล่านี้อันเนื่องมาจากสถานการณ์โควิด

ขอบคุณโลกที่น่ารักมักสอนเรา
ขอบคุณวันแสนเหงาที่เป็นอยู่
ขอบคุณรอบขอบหล้าอันตราตรู
มีมากสิ่งให้เราดูเพื่อรู้เรียน (49)

นอกจากนั้นแล้วสมัยกรก็ยังคงบันทึกถึงคนกลุ่มรากหญ้าที่มีรายได้จากการทำงานรับจ้างรายวันนั้นปัญหาสำคัญของคนกลุ่มนี้ก็คือหนักหน่วงในแง่ของการดำรงชีวิตให้รอดพ้นไปจากปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดจากวิกฤติโควิด และยังคงมองไม่เห็นทางออกจากปัญหาเหล่านั้นได้เลย คนกลุ่มนี้ตกทุกข์ได้ยากไม่มีเงินถึงขั้นจำนำทุกอย่างที่มี

อึดคัดขัดสนถึงจนตรอก
เกินจะบอกใครได้โล่มองตะ
ของมีค่าอะไรตรงไหนนะ
ที่พอจะเอาไปใช้จำนำ (98)

ในวันที่ 1 พฤษภาคม วันแรงงานแห่งชาติ ชัยภรณ์ได้บันทึกถึงคน
กลุ่มนี้ด้วยน้ำเสียงแห่งความเข้าใจ เห็นใจ และปิดท้ายด้วยการให้กำลังใจว่า

วันนี้วันแรงงานสะท้านโลก
ปีแห่งความอับโชคและหมองหม่น
ป่วยเป็นล้านตายเป็นแสนแน่นกมล
ส่งแรงใจให้ทุกคนฟันรัยแรง (103)

นอกจากนั้นชัยภรณ์ยังเรียกร้องถึงการไม่ละเลยใครก็ตามในสังคม
ที่กำลังอยู่ในสภาพความยากลำบาก มาตรการการเยียวยาของรัฐจะต้อง
มีประสิทธิภาพและไม่หลงลืมใครไม่ว่าคนนั้นจะเป็นใคร

คนเป็นล้านล้านประมาณนี้
จะไอหรือมือเขาน ฤกาดไหว
อาจเป็นเธอที่หลุดร่วงดวงหลุดไป
อาจเป็นเขาที่ไม่ทันตั้งตัว
คนน้อยน้อยหลุดนี้แหละ ต้องช่วยกัน
ทำอย่างไรให้คนนั้นไม่โดนมั่ว
โปรดมองเขาหรือเธอ อย่าผลอกแล้ว
มองถั่วทั่วเอื้อมือรับซึบน้ำตา (87)

ในวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเพราะสถานการณ์โควิด ก็ยังคงมีภาพ
แห่งน้ำใจที่ผู้คนในสังคมมีต่อกัน ไม่ว่าจะเป็โครงการตู้ปันสุขที่บริจาค
สิ่งของให้แก่ผู้คนที่ไม่รู้จัก ในรูปแบบที่ไม่ต้องพบปะกันให้เกิดความ
เงินอายของผู้รับของกับผู้ให้ การมีน้ำใจส่งของให้แก่กันของผู้คนที่รู้จักและ
อยู่ห่างไกลกันไม่ว่าจะเป็นญาติมิตรหรือคนคุ้นเคยที่ห่างหายกันไปนาน
การร่วมมือระหว่างรัฐกับชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นโครงการแจกข้าวแจกปลา
ที่ชัยภรณ์เห็นว่า เป็นดัง “แสงดาว”

นี่คือรัฐกับชาวบ้านผานมือ
ขอเน้นถือความงดงามคนสามฝ่าย
รัฐ-ชาวบ้าน-เอกชน ดังดาวราย
ส่องแสงฉายเป็นตัวอย่างเส้นทางงาม (83)

คำกล่าวที่ว่า สถานการณ์สร้างวีรบุรุษ สถานการณ์โควิดก็ไม่ได้
แตกต่างกัน สถานการณ์ครั้งนี้ได้สร้างวีรบุรุษเกิดขึ้นในใจคนทั้งประเทศ
บุคลากรทางการแพทย์ได้รับการยกย่องและชื่นชมจากคนทั้งประเทศ
เมื่อชัยภรณ์ใช้อุปมาอุปไมยว่า โควิดเป็นสงคราม อุปมาอุปไมยเดียวกันจึง
ตามมาก็คือ การเปรียบบุคลากรทางการแพทย์ว่าเป็นนักรบในชุดขาว
นักรบชุดขาวที่ก้าวเข้ามาเป็นทัพหน้าในการผจญกับกองทัพโควิดที่เข้า
มารุกรานมนุษยชาติ ความประทับใจดังกล่าวจึงจารึกไว้ในบทชื่อ “หัวใจ
สีขาว” สีขาวที่เป็นสัญลักษณ์ของความสะอาดไร้มลทินของชุดที่สวมใส่
จึงถูกนำไปใช้กับหัวใจ เพื่อสร้างความหมายถึงจิตใจที่ดีงามและสูงค่าของ
เหล่าบุคลากรทางสาธารณสุข

กราบทุกมือที่โอบอุ้มรุมกันช่วย
กราบทุกตาเอื้ออำนวยช่วยมองจ้อง
กราบทุกหุยนสดับสรรพเสียงร้อง
กราบทุกท่วงทำนองความใสใจ
.....
คือหมอ, คือพยาบาล, คนสาธารณสุข
ผู้ลบทุกข์ด้วยข้างในใจสีขาว
โควิดมาเยี่ยมโลกโคกอีกยาว
แต่มีเธอทุกอย่างก้าวเราภูมิใจ (25)

และยังตอกย้ำด้วยบทแห่งความสะท้อนอารมณ์ที่เรียกน้ำตา
เมื่อบุคลากรทางการแพทย์ได้เสียชีวิตลงในบท “สู้ได้”

เสียน้ำตาให้หมอที่เสียชีวิต

เขาอุทิศเขาอมพลีชีวิตให้

เขาก้าวเข้าโรงพยาบาล ณ วันใด

เขาก็รู้ล่วงหน้าชะตาชีวิต (30)

นักเขียนพาเราก้าวข้ามจากการบันทึกวีรบุรุษในประเทศ ไปสู่วีรบุรุษ
ในต่างประเทศเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงผ่านข่าวสารที่แม้เรา
จะยุติการเดินทางไปมาระหว่างกันอย่างง่ายตายเหมือนก่อนสถานการณ์
โควิด แต่ ณ วันนี้ข่าวสารต่างก็ยังคงไหลต่อกันผ่านทางสื่ออื่นๆ อย่าง
มาก โลกถูกเชื่อมโยงด้วยข่าวสาร ให้เห็นความสัมพันธ์และความเสียสละ
อันยิ่งใหญ่แม้กระทั่งชีวิตเพื่อผู้อื่น อารมณ์แห่งความสะท้อนใจนั้นถูก
ขบขัน ด้วยความตายของเหล่าหมอพยาบาลที่ประเทศจีนหรือการเสียสละ
ของบาทหลวงในอิตาลีที่ยอมสละเครื่องช่วยหายใจและเดินทางไปพบพระเจ้า
เพื่อให้หนุ่มน้อยอายุ 19 ปีมีโอกาสได้หายใจอยู่ในโลกนี้ต่อไป

ขมัยภรสร้างภาพความเสียสละของผู้คนมาสร้างอารมณ์
สะท้อนใจ และในขณะที่เดียวกันยังสร้างแบบอย่างของ “คนดี” ของสังคม
ให้เกิดขึ้นในใจผู้อ่านอย่างมั่นคงแน่นอนอีกด้วย

ภาพในระดับสังคมที่ขมัยภรบันทึกไว้ในบทกวีเล่มนี้ เช่นเรื่องของการ
แพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า ในโลกยุคนี้การไหล
บ่าของข้อมูลข่าวสารมีทั้งข่าวจริงและข่าวลวงที่ทั้งสร้างความหวาดกลัว
และความแตกแยก ขมัยภรได้สื่อสารให้ผู้คนตระหนักเมื่อฟังข่าวสารต้อง
ตรวจสอบที่มาที่ไปของข่าวสารก่อนจะเชื่อจนตื่นตระหนก

คนตื่นข่าวเราตื่นรู้สู้กันแหลก

ต้องจำแนกไม่รีบหลงต้องสงสัย

โควิดมาทรมาณหนักปานใด

อย่าให้ต้องปวดร้าวเพราะข่าวลวง (59)

การรณรงค์การเว้นระยะห่างและหลีกเลี่ยงการสัมผัสที่ได้รับ
การรณรงค์กันทั่วประเทศ ส่งผลการเปลี่ยนแปลงทั้งเรื่องวัฒนธรรมและ
อื่นๆ แม้แต่วิถีแห่งการตายที่เปลี่ยนไป งานศพที่เป็นการแสดงความอาลัย
และล่าลากันเป็นครั้งสุดท้ายก็ปรับเป็นการจัดงานศพแบบเรียบง่าย คนน้อย
รวดเร็ว ขมัยภรหยิบยกประเด็นดังกล่าวมาพูดถึงในเชิงวัฒนธรรมและยัง
ขยายไปถึงภาพความสัมพันธ์ของผู้คนที่ใช้การสัมผัสเป็นการสื่อสารความ
รักใคร่และความสนิทสนมระหว่างกัน แต่ขมัยภรก็ยังยืนยันว่าสถานการณ์
ตอนนี้ขอให้

เราห่างกันเพราะรักเพื่ออยู่รอด

มือไม่กอดแต่ใจกอดอย่างแรงกล้า

สามัคคีด้วยใจในแววดา

วันข้างหน้ารอดทั้งแผ่นดินด้วยยินดี (33)

สถาบันสำคัญของประเทศอันเป็นสิ่งที่หลายคนในประเทศยังคง
เชื่อมั่นและศรัทธา ขมัยภรได้ใช้เป็นเครื่องสำคัญหนึ่งในการสู้กับโควิด
ไม่ว่าจะเป็นสถาบันศาสนา ที่ขมัยภรจึงบันทึกเรื่องราวของสมเด็จพระ
สังฆราชไว้ว่า

ค่อยค่อยอรินระบายเรื่องขึ้นเหนือโลก

นี่คือโชคแห่งชาติที่ยิ่งกว่า

นี่คือสมเด็จพระสังฆราชา

งามสง่าทุกก้าวธรรม-เหนือคำใด (37)

หรือสถาบันชาติ และกษัตริย์ ในบท “รำลึกวันจักรี” ว่า

วันจักรีศรีรำลึกรัตนโกสินทร์

ต้องแทนคุณแผ่นดินให้หมดจด

เมื่อเมืองมีทุกข์ไม่ราด

เราต้องพร้อมอยู่ในภูและอดทน (53)

สถานการณ์โควิดที่สร้างความซึ่งเครียดให้กับผู้คนในสังคม แต่เรากลับได้เห็นการมองโลกด้านบวกที่แสดงอารมณ์ขันที่ฉายชัดในความเป็นขมขื่นไม่ว่าเรื่องดูแมวทะเลาะกับนก หรือการดักบาตรที่อุทิศส่วนกุศลโควิด เป็นการผ่อนคลายอารมณ์ความตึงเครียดที่เกิดขึ้นของผู้คนในสังคม

ตั้งแต่เข้าเปิดประตูรับแสงฟ้า

ปล่อยสองหมาวิ่งออกนอกถนน

ตั้งโต๊ะเล็กวางกับข้าวเตรียมใจตน

จะอุทิศส่วนกุศลให้โควิด

ขอให้ไปที่ดีที่ชอบชอบ

ไม่ต้องมานอนมอบรักสนิท

ไปเกิดไปไกลตายมาซิด

ยินดีจะอุทิศบุญให้ไป

ไปโน่นเลยไปนอกอวกาศ

ทางข้างเผือกผ่านพาดก็ไปได้

หรือจะไปป่าหิมพานต์สถานใด

ไปเสียให้พอใจนะไวรัส (54)

แม้จะมีข้อเขียนเกี่ยวกับสถานการณ์โควิดมากมายในโลกปัจจุบัน แต่หนังสือเล่มนี้เป็นบทบันทึกเหตุการณ์ที่เต็มไปด้วยการบันทึกอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนที่ใช้ชีวิตโลดแล่นอยู่ทั้งในระดับปัจเจกและสังคม จึงทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นบทบันทึกที่มีชีวิตชีวา และแตกต่างจากมุมมองของหนังสือเล่มอื่นๆ เราอาจจะอ่านและรับทราบสถานการณ์โควิดอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน และยังผจญมันไปอย่างไม่รู้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อไรหรืออย่างไร แต่หนังสือเล่มนี้ยังคงมองเห็นแง่มุมในสถานการณ์ที่หมองหม่นได้ ขมขื่นทำให้เชื่อว่าถ้ามนุษยชาติยังรักและปรารถนาดีต่อกัน ไม่ว่าจะต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เลวร้ายอย่างไร เราก็จะผ่านไปได้ แค่อะหนักในความเป็นมนุษย์ของตัวเอง และผู้อื่น ดังในบท “เมื่อเห็นมนุษย์เป็นมนุษย์เท่าเท่ากัน ทุกอย่างย่อมครบครันความเป็นมนุษย์” (166)

เอกสารอ้างอิง

ขมขื่น แสงกระจ่าง.(2563). *ก้าวผ่านภาพเวลา*. กรุงเทพฯ: คมบาง.